

EVA URBANOVÁ
Univerzita Mateja Bela (Banska Bystrica)

**ZUZANA BARIAKOVÁ, *PODOBY OUTSIDERSTVA*
V LITERATÚRE PRE DETI A MLÁDEŽ, OSTRAVA 2012.**

Byť detským outsiderom nie je o nič „menšie“ ako byť „veľkým“, dospelým človekom nejakým spôsobom vyčnievajúcim alebo naopak nedosahujúcim normu (spoločenskú či kultúrnu). Ak vnímame detskú literatúru ako právoplatnú a rovnocennú súčasť národnej literatúry, potom jej prináležia aj analogické otázky a postupy pri posudzovaní estetickej, historickej či inej hodnoty literárneho textu. Toto si uvedomuje aj monografická práca PaedDr. Zuzany Bariakovej, PhD. s názvom *Podoby outsiderstva v literatúre pre deti a mládež*. Už v predhovore autorka zdôrazňuje rovnaký nárok detskej literatúry na interpretáciu sveta vo všeobecnosti, teda nielen izolovaného sveta detstva, ale komplexného sveta v medziach komplikovaných vzťahov literatúry a života, tak ako ich ďalej definuje, opierajúc sa o názory Stanislava Rakúsa, Petra A. Bíleka, Paula Ricoeura a ďalších¹.

Prvá kapitola „*Malí outsideri*“ v *životných a literárnych súradniciach* analyzuje bližšie tento problém a zároveň konkretizuje oblasť výskumu v recenzovanej monografii. Interpretáčnym materiálom je päť diel zastupujúcich časové obdobie od 30. rokov až po 60. roky dvadsiateho storočia. Nevyhnutná selekcia je motivovaná snahou zachytiť dôležitú líniu v detskej literatúre charakteristickú prekonávaním utilitaristického

¹Autorka uvádza rôzne názory týkajúce sa problematiky referencie textu. Usudzujeme, že za najbližšie a následnej interpretácii prospešné považuje závery, v ktorých sa mimetické odkazovanie k aktuálnemu svetu ponúka ako jedno z možných postupov recepcie literárneho textu.

modelu smerom ku generácii tzv. detského aspektu. Vybrané texty majú navyše príznak „dobovosti“, reflektujú životnú (predovšetkým sociálnu) skutočnosť. Je však neadekvátne, že v minulosti boli reflektované cez životnú realitu podriadenú vtedajším spoločenským (politickým) požiadavkám. Aj z tohto dôvodu je nové (pre)čítanie nedeterminované konvenčným chápaním funkcie detskej literatúry v živote človeka (tematika, zobrazenie postavy, motívy smrti v detskej literatúre a pod.) nanajvýš vítané. Obsiahnuť všetky typy detských outsiderov v ich žánrových a druhových premenách by si vyžadovalo jednak vedecký tím a aj napriek tomu by sa v konečnom dôsledku mohol vytratiť efekt takéhoto výskumu. Domnievame sa, že sústredenie sa „len“ na niektoré základné problémy fenoménu outsiderstva v literatúre pre deti a mládež, ako ho prezentuje práca Zuzany Bariakovej, prinieslo dostatočné modelové možnosti ďalšieho skúmania tejto zaujímavej problematiky. Hoci monografia zastala pred ďalšou dôležitou vývinovou etapou, myslíme najmä obdobie po roku 1989, diela, ktoré analyzuje, vysielajú „inšpiratívne signály“ (s. 9) a tie je možné vysledovať aj v súčasnej literatúre pre deti mládež. Neúplnosť v tomto prípade prináša alternatívu, spôsob ako doplniť naznačenú koncepciu. Logicky sa ponúka najmä nadväznosť na diela, ktoré interpretované aspekty esteticky účinne rozvíjali postmoderným, pre túto chvíľu zjednodušene povedané, reinterpretáčnym, intertextuálnym prístupom.

Spôsob, akým sa autorka „pozerá“ na vybrané texty, zahŕňa súčasný trend, jednak svojou interdisciplinaritou (nadodborový presah k filozofii, sociológii, psychológii a k iným vedným disciplínam, ktorý je nevyhnutný najmä v definovaní outsiderstva ako inakosti voči niečomu, niekomu a tiež v uvažovaní o referenčnej (detskej) postave, vo vzťahu literatúra – životná skutočnosť, látka – téma), a zároveň v prijatí modelu recepčnej estetiky, ako ju definuje napr. Hans Robert Jauss. Pred-

pokladom k literárnovednej reflexii jednotlivých diel tak bolo jednak kritérium vývinovej potencie a súčasne podmienka ich estetickej hodnoty. Konkrétne analýzy simultánne reagujú na dobový kánon, prijatie a historický výklad diela a na jeho novodobé aktuálne čítanie v našom literárnom (a spoločenskom) kontexte, čím sa naplňuje autorkina snaha o diachrónny prístup a hodnotenie textov z hľadiska súčasnej skúsenosti a nového kontextu. Primárnou výskumnou plochou je v danom prípade text (dielo), hlbšie, na úrovni vnútrotextovej štruktúry, sa autorka rypiaje na epickú kategóriu postavy (samozrejme v kooperácii s ostatnými zložkami prozaického textu) spojenú s problematikou outsiderstva. Metodologickým východiskom je v tomto smere predovšetkým typológia Daniely Hodrovej, ktorá uvažuje o postavách aj v súvislosti s odkrývaním sociálneho kontextu. Bariaková dodáva: „Svet detí v epickom diele je preto často zobrazením dynamiky vývoja a metamorfóz existujúcich sociálnych a etických noriem (kultúrnych vzorcov)“ (s. 20).

Môžeme konštatovať, že z tohto hľadiska sa diela, ktorým je v monografii venovaná odborná pozornosť (Ludmila Podjavorinská – Baránok Boží, Ján Bodenek – Ivkova biela mať, Hana Zelinová – Jakubko, Jaroslava Blažková – Môj skvelý brat Robinzon, Klára Jarunková – Pomstiteľ), javia ako vhodný materiál pre uchopenie fenoménu outsiderstva, najmä, čo sa týka spoločenského aspektu tohto javu. Spomeňme aspoň jedno zo záverečných zistení tejto proveniencie: „Detskí outsideri sú ako prerieknutie dospelaj spoločnosti, keď neopatrne vysloví to, čo chce skrývať; sú príznakom jej odvrátenej strany“ (s. 108).

Monografická práca Zuzany Bariakovej s názvom *Podoby outsiderstva v literatúre pre deti a mládež* predstavuje možnú cestu nielen k estetickému a vývinovému (z)hodnoteniu diela, ale je aj veľmi cenným príspevkom upriamujúcim pozornosť na jav, ktorý, hoci vo svojej sémantickej podstate zahŕňa marginálnosť, stal sa a stáva sa v rôznej po-

dobe a intenzite žitou realitou každého z nás. Napokon, fenomén outsiderstva bude pre literatúru zaujímavý dovtedy, pokým sa literatúra bude zaujímať o problémové, netradičné, deviačné a inak tenzívne polohy života vôbec.